

KOHTUD TÖÖTAVAD INIMESTE JA RIIGI HEAKS

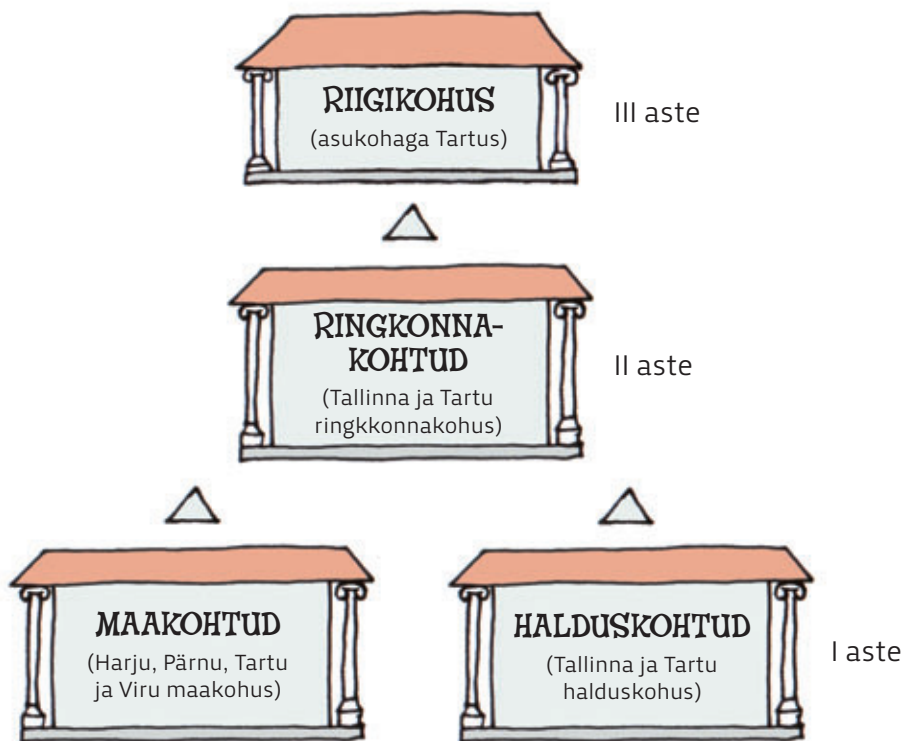
Kohtute ülesanne on kaitsta inimeste õigusi ja õigusriiki

KOHUS

Eesti kohtusüsteem – see on imelihtne. Selle joonistamiseks kulub vaid neli kasti ja kolm noolt.

Kui Sul on vaja kohtu poole pöörduda, pead esmalt selgeks tegema, kas tegu on:

- ✿ **tsiviilvaidlusega** ehk **vaidlusega eraõiguslikes suhetes**, nt pere-, omandi- või võlasuhted, lepingud jms. Sellisel juhul saad esitada maa-kohtule avalduse ehk hagi;

- ✿ **väärteo- või kriminaalasjaga**. Kergemate või raskemate süütegude puhul tuleb pöörduda korrakaitseasutuste poole, nt politseisse, prokuratuuri, keskkonnainspeksiooni, kohaliku omavalitsuse poole. Nemad pöörduvad vajadusel ise süüteojuhtumi lahendamiseks maakohtusse;

- ✿ **haldusvaidlusega**. Halduskohtus saab vaielda nt riigi või kohaliku omavalitsusega, kui nad on kaebaja arvates rikkunud tema õigusi. Sellised on näiteks vaidlused maksuküsimustes, planeeringute ja riigi väljastatavate lubade üle jms.

Maakohtuid on Eestis neli, kuid nende kohtumajad asuvad igas maakonnakeskuses. Halduskohtuid ning ringkonna kohtuid on kaks. Riigikohus kui kõrgem riigiasutus asub erandlikult väljaspool pealinna – Tartus.

Kui Sa ei nõustu maa- või halduskohtu lahendiga, saad esitada apellatsioonkaebuse ringkonna kohtusse. Kui Sa ka ringkonna kohtu lahendiga ei nõustu, saad selle peale esitada kassatsioonkaebuse riigikohtusse. Riigikohtu otsus on lõplik, selle peale ei saa edasi kaevata.

Iga kohtunik Eestis võib jätta õigusemõistmisel kasutamata mõne seadusesätte, kui leiab, et see on Eesti põhiseadusega vastuolus. Sama sätte kohta peab ta aga seejärel saatma taotluse riigikohtusse, mis kontrollib õigusnormi kooskõla põhiseadusega. Riigikohus on Eestis ühtlasi **põhiseaduslikkuse järelevalve kohus**. Õigustloovate aktide (seadused, välislepingud jm) põhiseaduslikkuse järelevalve taotluste esitamise õigus on Vabariigi Presidendil, õiguskantsleril, kohaliku omavalitsuse volikogul ja Riigikogul.

KOHTUTE SEADUS:

Õigust mõistab ainult kohus. Kellelgi ei ole õigust sekkuda õigusemõistmisesse. Kohtus ja selle lähikonnas on keelatud teod, mille eesmärgiks on häirida õigusemõistmist.

KOHTUNIK

Kes ei ole pildil kohtunik?

Kohtunik Kai Härmand:

„Meie ülesanne otsustajana on inimesi aidata. Aidata neil oma õiguslikud sasipuntrad lahti harutada ja eluga edasi minna. Iga menetluslik otsus, mis me teeme, peab viima vaidluse lahendamisele, õigusra-hule lähemale.“

Iga kord kui me läheme saali, iga kord kui me asume kirjutama otsust, sek-kume me inimeste ellu. Inimlik mõõde, igapäevaeluga kursisolek ja mõist-mine, on meie töös väga vajalikud. Ma ei pea silmas, et peaksime kõiki ettetulevaid kaasuseid empiiriliselt kogema. Ent kes meist ei oleks leidnud oma postkastist valele aadressile toodud arveid ja kellel ei oleks kadunud just kohustuse täitmise tähtaja viimasel päeval internetiühendus kogu päevaks. Meie ülesanne on seaduste kõrval ka selliseid inimlikke faktoreid teada ja arvestada ning teha oma tööd südamega, iga kord.“

KOHTUTE SEADUS:

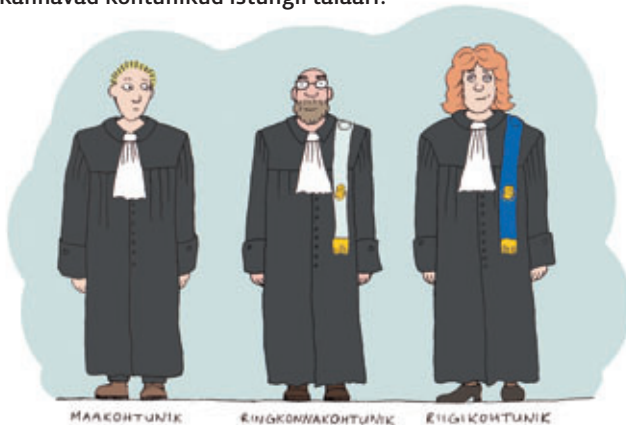
kohtunik nimetatakse ametisse eluajaks. Kohtuniku saab ametist tagandada üksnes kohtuotsuse alusel. Kohtunikuks võib nimetada Eesti Vabariigi kodaniku, kes on omandanud õigusteaduses vähe-malt magistrikraadi, oskab vabalt eesti keelt, on kõrgete kõlbeliste

omadustega ning kohtunikutööks vajalike võimete ja isikuomadustega. Kohtunik ei või väljaspool kohtunikuametit töötada mujal kui õppe- või teadustööl. Ametivälised tööülesanded ei tohi kahjustada kohtuniku sõltumatust õigusemõistmisel.

Ametisse nimetamisel annab kohtunik järgmise vande: „Töotan jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale. Töotan mõista õigust oma südametunnistuse järgi kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seadustega.“

Eesti kohtunikud on võtnud vastu eetikakoodeksi, mis seab piirid kohtuniku ametialasele käitumisele ning reguleerib ka tema käitumist väljaspool tööposti.

Miks kannavad kohtunikud istungil talaari?

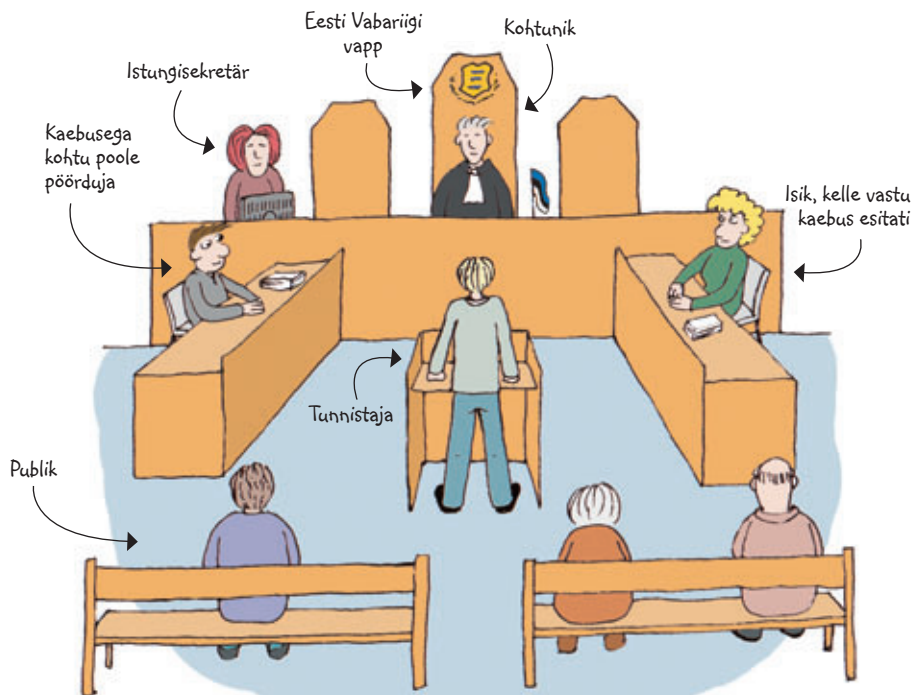
Kohtunik Kai Härmand:

„Iga meie otsustus, sõna või näoilme kujundab kohtu kui institutsiooni usaldusväarsuse ja maine iga päev. Ka riigi usaldusväarsuse. Ilmaasjata pole meile antud ametirüüks talaar, mis peaks sümboolselt katma meie inimliku poolehoiu ja nõrkuse ja meid institutsiooniks muutma. Me võime seda ju isekeskis hüüda kitliks, eks see üks riigi kõõgitüdruku töö mõnikord ole, aga see on meile antud võimalus iga kord kui me talaari selga paneme tunda, et me esindame kohtusüsteemi ja riiki.“

KOHTUSAAL

Kuna õigust mõistetakse riigi nimel, on kohtusaalis alati ka Eesti Vabariigi vapp või lipp.

Kohtuniku laud ja tool on istungisaalis tavaliselt teistest kõrgemal. Kohtunik istub näoga saali poole. Kohtusaalis istub see, kes kaebusega kohtu poole pöördus, enamasti kohtunikust paremal ning teine pool vasakul. Kohtusaalis on alati ruumi ka publikule, sest istungid on Eestis avalikud ning kõik võivad neid vaatama minna. Kuna õigust mõistetakse riigi nimel, on kohtusaalis alati ka Eesti Vabariigi vapp või lipp. Mõnes istungisaalis, kus arutatakse ka raskeid kuriteoasju, on süüdistatava jaoks eraldi piiratud ala, mõnel juhul koguni trellitatud või üleni klaasitud. Tunnistajate, ekspertide ja asjaosaliste ülekuulamiseks kasutatakse pulti. Istungisekretäri laual on arvuti ning helisalvestamise aparaat. Kohtunik võib istungi juhtimiseks kasutada haamrit.

Kohtunik siseneb alati istungisaali viimasena. Kohtuniku sisenedes tõusevad kõik teised saalis viibijad püsti ning istuvad alles siis, kui kohtunik annab selleks loa. Saalist väljub esimesena samuti kohtunik.

Siiski ei lahendata kõiki vaidlusi kohtusaalis. Näiteks lihtsamate võlvaidluste lahendamiseks on loodud elektrooniline kiirmenetluse süsteem, kus vaidlevad pooled ning kohtuametnikud tegelikult kokku ei saagi. Mõnede asjade lahendamiseks on otstarbekas pidada istungeid hoopis videokonverentsi teel (nt vangide kaebuste arutamiseks).

Mõnel juhul tuleb aga tõendite uurimiseks istungisaalist lahkuda, näiteks avarii osalenud auto ülevaatamiseks või kuriteo toimumise paigas mõne asjaolu täpsustamiseks.

Ka väikesi lapsi püütakse küsitleda neile tuttavas keskkonnas, et neid mitte liialt ehmatada. Kohtunikki võib sellisel puhul talaari asemel kanda hoopis igapäevasemaid riideid.

Ka väikesi lapsi püütakse küsitleda neile tuttavas ja turvalises keskkonnas.

KOHTUSSE PÖÖRDUMINE

Igal inimesel võib elus tulla ette keerulisi õiguslikke vaidlusi ja olukordi, mille lahendamiseks on kohus õige koht. Loomulikult on lihtsam, kiirem ja odavam saada kokkuleppele kohut kaasamata, kuid alati pole see võimalik. Selliseks puhuks ongi kohus loodud.

Enamasti vajavad inimesed abi eraõiguslike vaidluste lahendamiseks. Kas on tööleping jäänud korrektselt vormistamata või nõuab pank laenult suuremat intressi või maksmata arvelt suuremat viivist, kui oleks õiglane, või ei suuda lahutav paar jagada ühist korterit.

Pea meeles, et kohtusse pöördumiseks ei pea alati palkama advokaati, ehkki advokaadist on kahtlemata palju abi kohtumenetluses orienteerumisel. Sa ei pea kohtule esitama esialgu muud kui info selle kohta, kellega ja millistel asjaoludel Sa vaidled, kuidas Sa saad oma väiteid tõendada ja mida Sa soovid, et kohus teeks. Teisisõnu: räägi ära oma lugu ning esita tõendid selle kinnitamiseks. Enne tasu ka riigilõiv. Õiged seadused ja paragrahvid, mis teie vaidluse lahenduse määravad, peab leidma kohtunik.

MENETLUS

Kohtunik Indrek Parrest:

„Kohus lähtub tsiviilvaidluste lahendamisel ainult poolte esitatud infost ja nõuetest - need on kohtunikule siduvad ning neist mööda minna ei saa. Aga otsuse saab kohus rajada ainult nendele asjaoludele, mis asja menetlemise käigus lõpuks tõendamist leiavad. Seega vastutab vaidluse pool ise kõigi asja lahendamise seisukohast oluliste asjaolude esiletoomise eest ning vajadusel tuleb suuta oma väiteid vaidlusaluste asjaolude kohta ka tõendada. Tuleb siiski lisada, et ka kohtul on küllaltki ulatuslik kohustus selgitada asja menetluse käigus pooltele, millised asjaolud asja lahendamisel tähtsust omavad.“

Kus võimalik, suunab ka kohus vaidlejaid omavahel kokku leppima.

Nii tsiviil- kui ka haldusvaidluste puhul on pooltel alati võimalik kohtule teatada, et nad soovivad sõlmida kompromissi. Kus võimalik, suunab ka kohus vaidlejaid omavahel kokku leppima.

Ka kriminaal- ja väärteoasjade lahendamisel on keskne küsimus tõendamises. Kui prokuröriil ei ole piisavalt tõendeid, et kindlalt tõendada süüdistatava süüd, mõistab kohus süüdistatava õigeks.

Kui maakohtunik või halduskohtunik menetleb asja enamasti üksi, siis ringkonnakohtutes ja riigikohtus võtab menetlusest osa vähemalt kolm kohtunikku. Kõige keerulisemate või olulisemate vaidluste lahendamiseks võib kokku tulla ka kuni 19 kohtunikku (riigikohtu üldkogu).

KOHTU OTSUS

*„Ma kuulan ära ühe poole ja neil tundub õigus olevat,
ja siis – armas jumal! – räägin ma teise poolega
ja neil tundub täpselt samapalju õigus olevat,
ja ma olen täpselt sama tark kui enne ... Jumal! No on amet!“*

Warren G. Harding

Kohtunik Indrek Parrest:

„Kui kohtunik on pooled lõpuni ära kuulanud ning asja lahendamine kokkuleppel ei ole osutunud võimalikuks, algab otsustamine. Kohtu põhjendused peaksid olema lahendis kirja pandud nii, et pooled saaksid veenduda: kohus on kõiki nende argumente kaalunud ning lähtunud otsustamisel seadustest. Seetõttu on otsuse koostamine keerukas ja ajamahukas töö.“

Kui asja arutamisest võtab osa rohkem kui üks kohtunik, võidakse otsustada hääletamise teel. See, kuidas otsus täpselt sündis ning kui palju kohtunikud selleks omavahel vaidlema pidid, jääb saladuseks. Avaldatakse ainult riigi nimel tehtud otsus, mis kuulub täitmisele. Siiski on hääletamisel vähemusse jäänud kohtunikele loodud võimalus jääda eriarvamusele. Oma eriarvamuse paneb kohtunik kirja ning see avaldatakse koos otsusega.

Olemuselt on nii tsiviil-, kriminaal-, vääteo- kui ka haldusajades otsustamine sarnane: kohtunik peab tegeliku elu situatsioonile leidma vaste seadustest. Seejärel harutab kohtunik puntra lahti, öeldes, kuidas peab vaidlus lahenuma: kas leping kehtib või ei kehti, kes peab maksma hüvitist või tasuma võlasumma, kumma vanema juures hakkab elama laps, kummale pärijale jääb vanaema maja, kas naaber tohib minna koju üle kõrvalasuva kinnistu vms. Seega on kohtunik eeskätt õigusemõistja.

Kohtunik võib olla ka karistaja, kui tuleb lahendada süüteasju. Siis võib osutada vajalikuks kohtualust karistada. Kohtunik peab leidma seaduses nimetatud võimalike karistuste hulgast konkreetsele teole just selle õige – et teo toimepanija edaspidi enam nii ei teeks ning et ka kõik teised

mõistaksid: nii käitudes järgneb karistus. Karistamisel arvestab kohtunik kindlasti toime pandud teo raskusega ning kohtualuse isikuga: kui suur on teoga põhjustatud kahju, kas kohtualust on varem karistatud, kas ta pani teo toime tahtlikult või ettevaatamatusel, kui vana ta on jne.

Kuidas sõltub karistus isikust? Kujutleme, et ühest elektroonika-poest varastavad samasuguse iPodi 16-aastane viisakas noormees, kes käib korralikult koolis ning keda õhutasid tagant „sõbrad“, väites, et see, kes pole kunagi midagi poest pihta pannud, on nannipunn, või 30-aastane korduvalt poevargustega vahele jäänud naisterahvas, kel pole ei tööd ega korralikku kodu ning kes soovis iPodi edasi müüa alkoholi ostmiseks. Suure tõenäosusega mõistab kohtunik sellisel juhul noormehele oluliselt kergema karistuse kui naisterahvale, sest noormehele piisab ilmselt vähesest, et ta mõistaks, kui rumal oli tema tegu. „Kogenum“ varas aga pole varem oma vigadest õppinud ning leebe karistus ilmselt süvendaks tema karistamatuse tunnet.

Kuidas sõltub karistus teost? Kujutleme, et juhtus kaks liiklusõnnetust. Esimese põhjustas varem karistamata 30-aastane mees hajameelselt kõrvalteelt peateele ette keerates. Peateel sõitnud mootorrattal hukkus juht, kaassõitja sai raskelt vigastatud. Teise sarnase õnnetuse põhjustas varem karistamata 30-aastane mees, kuna oli autoroolis purjus. Hukkus mootorrattur. Ehkki esimeses

õnnetuses oli tagajärg raskem, on tõenäoline, et kohtunik mõistab esimesele autojuhile kergema karistuse kui teisele, sest teise süü oli õnnetuse põhjustamisel suurem. Oluliseks saab sellisel puhul asjaolu, et teine juht sõitis mootorrattale ette seetõttu, et ta oli roolis purjus.

Esimese ja teise kohtuastme otsuste peale saab edasi kaevata järgmisesse kohtuastmesse. Näiteks võib leida üks vaidlevatest pooltest, et kohtunik on menetluses eksinud (nt on kuulamata jäänud mõni oluline tunnistaja) või et kohtunik ei ole otsustamisel lähtunud õigest seadusesättest või on seda kasutanud valesti. Ainult riigikohtu otsuse peale ei saa edasi kaevata, see on lõplik.

2011. aastal maa- ja halduskohtutes lahendatud asjad

(kokku 61 000 asja)

NB! Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) vaatab läbi isikute kaebusi, kes väidavad, et neile Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigusi on rikutud. Seega ei ole EIK n-õ neljas kohtuaste meie kohtutele ning riigikohtu otsuseid sinna edasi kaevata ei saa, samuti ei saa EIK Eesti kohtute otsuseid tühistada.

Riigikohus
Kujundus: Dada AD

www.kohus.ee
www.riigikohus.ee